

Kapitoly z české a světové literatury pro děti a mládež 1

Učitelství pro mateřské školy

Podrobný sylabus předmětu

Sylabus konkretizuje jednotlivé tematické oblasti, které budou v průběhu jednotlivých hodin přednášeny. Informace poskytnuté v rámci přednášek je třeba dále **podložit samostudiem odborných zdrojů uvedených v sylabu předmětu** a případně doporučených odborných zdrojů uvedených k jednotlivým tematickým oblastem v interaktivních osnovách v IS.

Předpokladem dobré orientace v probíraném učivu je také **seznámení se světovými a českými dějinami přibližně od konce 18. století po současnost**, a to na středoškolské úrovni. Cílem je, aby se student orientoval v terminologii literatury pro děti a mládež a jejím historickém vývoji zrcadlící periodizaci literárních dějin (doporučeno např. Panorama české literatury).

Podmínky pro úspěšné ukončení předmětu

Zápočet z předmětu „Kapitoly z české a světové literatury pro děti a mládež 1“ bude mít podobu písemného testu s otevřenými otázkami. Cílem písemného testu je prověřit znalost studentů z rozsahu učiva uvedeného v sylabu a obeznámenost s doporučenou četbou.

Forma realizace zkoušky se bude odvíjet od aktuálních možností a bude probíhat buď prezenčně či v on-line prostředí.

Test je složen z deseti dílčích otázek, tři otázky se zaměřují na povinnou četbu. Každá otázka je klasifikována samostatně, známkový průměr nesmí být vyšší než 2,9 včetně.

Tematické oblasti

1. Úvod do předmětu „Kapitoly z české a světové literatury pro děti a mládež 1“

- Vymezení pojmu literatura pro děti a mládež
- Intencionální a neintencionální literatura pro děti a mládež; formování specifické oblasti zaměřené na dětského recipienta
- Geneze literatury pro děti a mládež; postupný vývoj intencionální literatury pro děti a mládež a základní historické kontexty vzniku a vývoje v mezinárodním i českém kontextu
- Funkce a hodnota literatury pro děti a mládež
- **Mezinárodní kontext** – Ezop: *Bajky*; John Newbery: *A Little Pretty Pocket-Book*; Jean-Jacques Rousseau: *Emil aneb O výchově*
- **Český kontext** – Tomáš Štítný ze Štítného: *Řeči besední*; Jan Hus: *Dcerka*; Jan Amos Komenský: *Orbis pictus*; Václav Matěj Kramerius: *Arabské pohádky, Ezopovy básně spolu s jeho životem*
- atd.

2. Folklorní/lidová pohádka a její autorské adaptace v evropském i českém prostředí

- Charakteristika folklorní/lidové pohádky a jejího vývoje
- Význam pohádky pro dětského recipienta
- Mýtus, archetyp, symbolika a psychologický význam pohádek
- Teorie vzniku pohádek (mytologická, antropologická, migrační, historicko-geografická, psychoanalytická)
- Klasifikace folklorních pohádek
- Charles Perrault: *Pohádky mé matky husy* (1697); Jacob a Wilhelm Grimmové: *Pohádky bratří Grimmů* (1812–1815)
- Karel Jaromír Erben: *Sto prostonárodních pohádek a pověstí v nářečích původních* (1865); Božena Němcová: *Národní báchorky a pověsti* (1845–1848)
- atd.

3. Mýty, legendy a pohádky a jejich adaptace na základě geografického členění

Severní Evropa

(např. P. Ch. Asbjorsen, J. Moe: *O obrovi, který neměl srdce v těle* (2016); Just Knud Ovigstad: *O muži, který si koupil svědění: pohádky a pověsti Sámů* (2006) atd.)

Východní Evropa

(např. Irina V. Karnauchova: *Krása nesmírná* (1984); *Pomsta Oleksy Dovbuše. Ukrajinské mýty, pohádky a pověsti* (2004) atd.)

Jižní a jihovýchodní Evropa

(např. Václav Cibula: *Španělské pohádky* (1984); *Paní moře. Řecké pohádky* (2009) atd.)

Západní Evropa

(např. Michael Scott: *Kočičí zaklínání. Irské mýty a pověsti* (2006); *Bludný bruslař. Pověsti a báchorky z Nizozemska a Flander* (2005) atd.)

Asie

(např. *Tisíc a jedna noc* (cca 7. – 16. st.); Norbu Čhöphel: *Tibetské lidové příběhy* (2001); Jan Luffer: *Strašidelný chrám v horách. Japonské lidové pohádky a pověsti* (2009) atd.)

Austrálie a Oceánie

(např. Dáša Bláhová: *Děti duhového hada. Mýty, legendy a vyprávění Australců* (2000); Jaroslav Olša: *Závistivý lidojed a pták-nepták. Mýty a pohádky z Nové Guineje* (2008) atd.)

Amerika

(např. *Hora, která polykala lidi. Severoamerické pohádky, báje a mýty; Kouzelný strom. Mýty, legendy, pohádky a humorky Latinské Ameriky a karibské oblasti*)

Afrika

(např. *O želvách, lidech a kamenech. Mýty, legendy a pohádky černé Afriky*)
Arktida

(např. Bohumil Tožička: *Eskymo. Pohádky z dalekého severu*; Aron z Kangequ: *O Igimarasussukovi, který jedl své ženy. Inuitské pověsti očima Árona z Hůrky (1822-1869)*)

4. Formování autorské pohádky v evropském kontextu

- Vlivy folklorní pohádky pro vznik pohádky autorské
- Vliv romantismu pro formování autorské pohádky
- Možné přístupy k členění autorské pohádky (zvířecí, moderní, parodická, symbolická, nonsensová pohádka) a jejich charakteristika
- Specifika autorské pohádky a její význam pro dětského čtenáře
- Jeanne-Marie Leprince de Beaumont: *Kráska a zvíře* (1756); Hans Christian Andersen: *Pohádky* (1835); Oscar Wilde: *Šťastný princ a jiné pohádky* (1888); Lewis Carroll: *Alenčina dobrodružství v říši divů a za zrcadlem* (1865); Carlo Collodi: *Pinocchiova dobrodružství* (1883); James Matthew Barrie: *Petr Pan* (1904); Alan Alexander Milne: *Medvídek Pú* (1926); Antoine de Saint-Exupéry: *Malý princ* (1943)
- atd.

5. Autorská pohádka v českém prostředí

- Východiska pro formování české autorské pohádky (folklorní pohádka, světová literární tvorba pro děti)
- Specifika české autorské pohádky (např. sociální pohádka)
- Význam pohádky pro dětského čtenáře
- Jan Karafiát: *Broučci* (1876); Karel Čapek: *Devatero pohádek* (1932), *Dášenska čili život štěněte* (1933); Josef Čapek: *Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech* (1929); Jiří Mahen: *Její pohádky* (1914); Ondřej Sekora: *Ferda Mravenec* (1936); Josef Lada: *O kocourkovi Mikešovi* (1934 – 1936); *Nezbedné pohádky* (1946); Vítězslav Nezval: *Anička skřítek a Slaměný Hubert* (1936); Vladislav Vančura: *Kubula a Kuba Kubikula* (1931); Karel Poláček: *Edudant a Francimor* (1933); Jiří Wolker
- **Autorská pohádka jako drama** – Julius Zeyer: *Radúz a Mahulena* (1898); Jaroslav Kvapil: *Princezna Pampeliška* (1897); Maurice Maeterlinck: *Modrý pták* (1908)
- atd.

6. Příběhová próza 19. a 1. poloviny 20. století ve světové literatuře

- Specifika příběhové prózy pro dětského a mladého čtenáře
- Proměny žánrových specifik
- **Příběhová próza s pohádkovými motivy** – Selma Lagerlöfová: *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem* (1907); Pamela Lyndon Traversová: *Mary Poppins* (1934); Lyman Frank Baum: *Čaroděj ze země Oz* (1900)
- **Příběhová próza ze života dětí** – Charles Dickens: *Oliver Twist* (1838); Mark Twain: *Dobrodružství Toma Sawyera* (1876), *Dobrodružství Huckleberryho Finna* (1884); Henryk Sienkiewicz: *Pouští a pralesem* (1912)
- **Dobrodružná literatura pro mládež** – James Fenimore Cooper: *Poslední Mohykán* (1826); Karel May: *Vinnetou* (1893); Jack London: *Volání divočiny* (1903); Jules Verne: *Cesta kolem světa za 80 dní* (1873)
- **Próza s dívčí hrdinkou** – Charlotte Brontëová: *Jana Eyrová* (1847); Johanna Spyriová: *Heidi, děvčátko z hor* (1880), Lucy Maud Montgomeryová: *Anna ze zeleného domu* (1908)
- **Drama pro mládež** – Frank Wedekind: *Probuzení jara* (1891)
- atd.

7. Příběhová próza 19. a 1. poloviny 20. století v české literatuře

- Historický, společenský a kulturní vývoj v 19. a 1. polovině 20. století (zásadní historické milníky)
- Proměny pozice dětského recipienta
- Proměny žánrové a tematické struktury v literatuře pro děti a mládež
- **Příběhová próza ze života dětí** – F. Háj: *Kája Mařík* (1926–1932); Jaroslav Věromír Pleva: *Malý Bobeš* (1931–1934); Václav Řezáč: *Poplach v Kovářské uličce* (1934); František Langer: *Děti a dýka* (1943); Jaroslav Foglar: *Rychlé šípy* (1938)
- **Próza s dívčí hrdinkou** – Amálie Kutinová: *Gabra a Málinka* (1935–1942); Božena Benešová: *Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová* (1936); Marie Majerová: *Robinsonka* (1940); Zdeňka Bezděková: *Říkali mi Leni* (1948)
- **Dobrodružná literatura** – Eduard Štorch: *Lovci mamutů* (1918); František Flos; František Běhounek; J. M. Troska
- atd.

8. Příběhová próza s dětským hrdinou po roce 1945 (do konce 80. let 20. století ve světě)

- Sociálně-kulturní změny po II. světové válce a jejich vliv na literární tvorbu pro dětského a mladého recipienta
- Proměna tematiky i žánrovosti v literatuře pro děti a mládež
- Pozice dítěte ve světě literatury
- Astrid Lindgrenová – specifika tvorby, pozice dítěte v příbězích
- Tove Janssonová: příběhy o mumíncích; Roald Dahl: *Jakub a obří broskev*; Jean-Jacques Sempé a René Goscinny: *Mikulášovy patálie*; Gerald Durrell: *Mluvící balík* (1974); Michael Ende: *Děvčátko Momo a ukradený čas* (1973); Jerome David Salinger: *Kdo chytá v žitě* (1951); William S. Burroughs: *Tracyho tygr* (1952); Alan Marshall: *Už zase skáču přes kaluže* (1955); Sue Townsendová: *Tajný deník Adriana Molea* (1982)
- atd.

9. Formování literatury pro děti a mládež od roku 1945 do konce 80. let 20. století v českém kontextu

- Historický vývoj po roce 1945 a jeho vliv na literární tvorbu pro děti a mládež
- Žánrové kontaminace, nonsens, hra a humor v literatuře pro děti
- Proměny obsahu i formy v literatuře pro děti a mládež
- Hra jako přirozená potřeba dětské komunikace
- **Obraz ideologie v literatuře pro děti a mládež počátkem 50. let 20. st. a postupné proměny ideologické kontaminace** – Bohumil Říha: *Honzíkova cesta* (1954);
- **Proměny žánrových struktur v literatuře pro děti a mládež v 60. letech 20. st.** – Václav Čtvrtek: *Zlatá lilie* (1964); Jiří Trnka: *Zahrada* (1962); Ota Hoffman: *Pohádka o staré tramvaji* (1961); Olga Hejnová: *Povídám ti* (1962); Daisy Mrázková: *Neplač, mochromůrko* (1965); Hermína Franková: *Plavčík a sardinky* (1965); Miloš Macourek: *Jakub a dvě stě dědečků* (1963)
- **Literatura pro děti a mládež v normalizačním období 70. a 80. let 20. st.** – Markéta Zinnerová: *Tajemství proutěného košíku* (1978); Helena Šmahelová: *Nová nůše pohádek* (1980)
- atd.

10. Poezie pro děti a mládež od konce 19. století do konce 80. let 20. století

- Základy světové poezie pro děti a mládež v 19. a 20. století – Edward Lear: *Kniha třesků a plesků* (1864); Christian Morgenstern: *Šibeniční písně* (1905)
- Poezie pro děti a mládež v českém prostředí 19. století – Josef Václav Sládek: *Zlatý máj* (1887); Karel Václav Rais: *Když slunéčko svítí* (1889)
- Poezie pro děti a mládež v českém prostředí 1. pol. 20. století – Jan Zahradníček: *Ježíškova košílka*; Josef Kožíšek: *Pod širým nebem* (1922); František Halas: *Básně pro děti* (1941); František Hrubín: *Dvakrát sedm pohádek* (1958)
- Poezie pro děti a mládež v českém prostředí 2. pol. 20. století (Jaroslav Seifert: *Koulelo se, koulelo* (1949); Josef Kainar: *Nevídáno, neslycháno* (1961); Zdeněk Kriebel: *Koulej se, sluníčko, kutálej* (1961); Milena Lukešová: *Big beat a aritmetika aneb kostkovaný ideály* (1976); Emanuel Frynta: *Písničky bez muziky* (1988); Jan Skácel: *Jak šel brousek na vandr* (1961); Jiří Havel
- Význam poezie pro dětského recipienta
- atd.